

Ruatapu, a Anaru Matete, a Hoani Ruru, a Rapata Whakapuhia, a Paora Haupa, a Te Wherakaraka, a Petera Te Hiwirori, a Henare Kakapango, a Panapa Waihopi, a Hori Hiko, a Te Peka Kerekere, a Anaru Ratapu, a Karaitiana Taro, a Raniera Turoa, a Te Matenga Taihuka, a Hape Kiniha, a Hirini Haercone, a Wi-Paraone, a Tiopira Tawhiao, a Karaitiana Ruru, a Pa Ruru, a Hapeta Kuare, a Hoera Kapuaroa, a Ruka Te Aratapu, a Rawiri Karaha, me te tini noaoho o te tangata ko Te Matenga, Taihuka anake te morehu e ora nei.

I tenei ra, ara i roto i nga tau e 50 o te whakanohoanga o te Pakeha, kaore i arikarika te huripokitanga o Turanga kua riro katoa te whenua i te Pakeha. He iti nei nga paku i toe iho ki nga uri o te hunga i runga ake nei. E whiwhi ai te tangata ki ona eka ruarua nei me hoko mai i te pakeha mo etahi moni nui! Kua ngaro te whenua; no reira ka ngaro ano te tangata me tona mana. Whakaarohia hohonutia tenei ahua. I roto i nga tau e 50 noaoho, haere atu ana a Turanga i te ringaringa o rau o tangata! A Turanga te putahi o te Tai-Rawhiti; te kohanga o te iwi; i tenei ra kei te 'Pakeha'!

He iwi ano o enei tangata. I te mea kua riro te whenua kua mana-kore nga uri. I tae pea ki te kotahi miriona nga eka whenua o te fakiwa o Turanga i raro ia Rongowhakaata, ia Ngati-Tamanuhiri, ia Te Aitanga a Mahaki, me Ngati Konohi. I te pootitanga ka taha ake nei i raro iho i te 300 nga pak-ke i pooti ki nga whare-pooti o Turanga. Ko etahi o nga hapu kua ngaro rawa atu. Ko nga ingoa anake e rangona ana. Ko Rongowhakaata Tuturu, ara ko Ngati-Kaipoho, kua tino ngaro rawa atu, Ngaro whenua, ngaro tangata, ngaro mana! Ko ona marae anake ko Pakirikiri raua ko Manutuke e rangona ana. Ko te Aitanga a Mahaki kei te tata haere ano te ngaro. Ina te patai kia tataui: He Aha tataui i kore ai e kaha ki te tiputahi me te pakeha? Enei tau e rima tekau ka taha nei he tau rangimarie; kaore a tataui pakanga ki te pakeha. Enoho ana tataui i runga i te aia. Otira i roto i enei tau ngaro pai te tangata o Turanga. I roto i enei tau e 23,220 nga pakeha o Turanga. No Khipane taone anake 13,675. I tenei ra, kua tawea noa enei whakatauki: "Ka tere Raua; ka tere Pipiwhakao." "Tini whetu ki te Rangī ko Ngati-Maru ki raro nei." Na enei whakatauki i whakaatu he tini te tangata i nehera.

"TURANGA MAKAU-RAU."

E takoto mai nei a Turanga kaore he whenua hei rite te whakapaipai. No roto no enei tau e 50 ka hori nei ka whakakakabutia ia ki te kakahu hou. Kei runga e takareti ana te pakeha o nga momo katoa, te mangumangu, te hainamana, me nga iwi huhua o te ao. Ka tika, mo tenei ra te whakatauki nei: Turanga makau rau!

I nga tau 1860 ki te 1877, i te tunatakuru, i te ururua, i te harotoroto, i te ngahere, i te poharu te mana motuhake o te whenua. Mai ia Ruapani kia Tekani-a-Takiran, e 20 nga whakapaparanga tangata. Ara e 500 nga tau, i roto i tona 500 tau kibi i rereke te ahua o tewhenua kaore he whakapainga a te ringaringa